



## Соціологія девіантної поведінки

### Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни	
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</i>
Спеціальність	<i>C5 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>3 курс, 6 семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин: лекції 12 год., практичні 36 год., самостійна робота 72 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>залік, МКР</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: канд. соц. наук, доцент Єнін Максим Наїмович +380953246408</i>
Розміщення курсу	Кампус, Moodle КПІ імені Ігоря Сікорського

### Програма навчальної дисципліни

#### Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Девіації – відхилення у поведінці індивідів від загальноприйнятих норм, які склалися у суспільстві, були притаманні всім без винятку людським спільнотам. Дезорганізація, дисфункціональність основних соціальних інститутів, що виражається, зокрема, в девіантній та делінквентній поведінці значної кількості індивідів (те, що з часів Е. Дюркгейма визначається як «аномія»), фіксується і аналізується представниками різних галузей суспільствознавства. Політична, економічна нестабільність, повномасштабна війна чинниками продукування різних форм девіантної поведінки, тому зростає потреба в соціологічних знаннях щодо її специфіки, закономірностей і природи. В усі часи суспільство прагнуло подолати небажані форми людської поведінки. Проблема соціальної девіантності досліджується представниками різних наук: юриспруденції, криміналістики, психології, соціальної психології, соціології та інших галузей науки, об'єктом наукових інтересів яких є людина. Кожна із цих наук зі свого боку висвітлює природу девіації. Соціологія девіантної поведінки зосереджена на поясненні відхилень, виходячи із закономірностей соціальної взаємодії, умов соціального середовища, соціальної структури, системи соціального контролю та соціалізації.

**Метою навчальної дисципліни «Соціологія девіантної поведінки»** є формування у студентів здатностей проводити аналіз соціальних девіацій, розкривати зміст основних проявів девіантної поведінки в сучасному суспільстві, виявляти засоби протидії соціальним відхиленням.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Соціологія девіантної поведінки» є :

- сформуванати уявлення про основні соціологічні теорії, що пояснюють девіантну поведінку в суспільстві;
- сформуванати уявлення про зв'язок і взаємодію об'єктивних і суб'єктивних чинників девіантної поведінки;
- виявити специфіку соціологічного аналізу агресії як соціального явища, основних відмінностей між різними видами агресії;
- оволодіти ключовими поняттями, які складають каркас теорій девіантної поведінки: соціальний контроль, соціальна норма, соціальна санкція, конформізм, конформність, девіація, девіантна субкультура, девіантна соціалізація, сірі девіації, світлі девіації, темні девіації, позитивні та негативні девіації та ін.;
- розкрити зміст і основні напрямки сучасних профілактичних технологій негативним девіантним явищам;
- на прикладі проведених соціологічних досліджень у сфері соціальних девіацій, навчитись розробляти власний дослідницький інструментарій зі збору інформації щодо проблемного поля соціології девіантної поведінки;
- опанування соціологічними методами вивчення різноманітних явищ девіації.

### **Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)**

Соціологія девіантної поведінки в першу чергу пов'язана з такими навчальними дисциплінами робочого навчального плану як історія соціологічної думки, а також з дисциплінами методологічного спрямування.

### **Зміст навчальної дисципліни**

#### **Розділ 1. Девіація як соціальне явище і категорія соціологічної теорії**

Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як спеціальна соціологічна теорія

Тема 2. Соціальний контроль: соціальні норми і соціальні санкції

Тема 3. Девіація і конформізм. Типи девіантної поведінки.

#### **Розділ 2. Теорії девіантної поведінки. Наукові напрямки вивчення девіації**

Тема 4. Антропо-біологічні теорії девіації

Тема 5. Психологічні теорії девіації

Тема 6. Рольова поведінка і девіація (тюремний експеримент в Стенфорді)

Тема 7. Конфліктний підхід до девіації

Тема 8. Теорії стигматизації

Тема 9. Культурологічні теорії девіантності

Тема 10. Теорії соціальної аномії

#### **Розділ 3. Вивчення окремих типів девіантної поведінки: емпіричні дослідження та профілактичні програми**

Тема 11. Агресія як соціальне явище

Тема 12. Крос-культурні дослідження сексуальних меншин

Тема 13. Наркотизм як соціальне явище сучасності

Тема 14. Алкоголізм як форма девіантної поведінки

Тема 15. Проституція як форма девіантної поведінки. Суїцидальна поведінка: соціальні та позасоціальні чинники

Тема 16. Булінг: форми та типові ознаки

Тема 17. Кібербулінг, особливості, наслідки та способи попередження

Тема 18. Злочинність як девіантна поведінка. Профілактика девіантної поведінки

## Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

### Основна література

1. Корнещук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків. Х.: Олді-Плюс. 2021. 136 с.
2. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
3. Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю. І. Соціологія. Основи загальної, спеціальних та галузевих теорій. Підручник. Затверджено МОН України. 2024. 544 с.
4. Профілактика та корекція відхилень поведінки: метод. реком. до курсу / уклад. : Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 48 с.

### Допоміжна

1. Агаларова К. А., Козлова О.А., Сутула О.А. Булінг у підлітковому віці // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2021. Вип. 92. С. 48–53.
2. Бардалл Г., Лирик І., Коржов Г., Бучинська О., Муромбо Г. Попередження проявів насильства щодо жінок в онлайн ресурсах під час виборів в Україні. Соціальні медіа та розширення політичних можливостей: аналіз ставлення до жінок в онлайн ресурсах. Київ: Міжнародна фундація виборчих систем, 2019. 79 с.
3. Богдан В. М. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2019. Т. 9. С. 212–219.
4. Болотова В. О., Байдак Т. М. Партнерство поліції та населення в сучасній Україні як комунікативна практика // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2021, Вип. 92. С. 63–73.
5. Борисов Р., Шеремет І. Взаємодія батьків та школи як чинник ефективності соціалізації підлітків у школі // Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies. 2017. №8. С. 59–72.
6. Булінг та кібербулінг у підлітковому середовищі. Статистичні дані щодо булінгу серед підлітків України. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/bullying-cyberbullying-teens-Ukraine>
7. Бурний В. Неополітанська мафія та її соціальний підтекст. URL: <http://commons.com.ua/ru/neapolitanskaya-mafiya>
8. Вікова періодизація Еріксона: основні принципи теорії, етапи розвитку особистості та відгуки психологів. URL: <https://symptom.com.ua/vikova-periodizaciia-eriksona/>
9. Волянська О. Антикорупційний потенціал громадянського суспільства в Україні та чинники, що його зумовлюють. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. Харків, 2014. С. 212–220.
10. Волянська О. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2016. № 3 (30). С. 117–134.
11. Візниця Ю.В., Грабовець І.В., Калашнікова Л.В. Довіра до поліції як критерій оцінювання ефективності її діяльності. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2020. Вип. 87. С. 89–97.
12. Габрелян А. Аналіз сучасного стану ринку інтимних послуг в світі та в Україні // Територія науки. 2020. №10.
13. Герасим Г., Герус О. Вживання алкоголю та інших психоактивних речовин у молодіжному середовищі // Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies. 2017. №2 (8). С. 27–43.
14. Головаха Є. Соціальний цинізм і аномія в українському суспільстві: загальна динаміка і останні зміни // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін, 2014. С. 49–56.

15. Грег-Обі О., Лилик І., Коржов Г., Бучинська О. Прояви насильства щодо жінок в онлайн просторі під час виборів в Україні: аналітичний огляд IFES. Київ: Міжнародна фундація виборчих систем, 2019. 32 с. <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/11/IFES-Ukraine-Manifestations-of-violence-against-women-online-during-elections-v1-2019-11-25-Ukr.pdf>
16. Даазе К. Тероризм – поняття, теорії та стратегії протидії. Результати та проблеми соціально-наукових досліджень. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n25texts/daase.htm>
17. Давидюк О. Проблемні аспекти реінтеграції бездомних осіб, які втратили житло внаслідок позбавлення волі // Демографія та соціальна економіка. 2015. № 2 (24). С. 129–140.
18. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 6 квіт. 2013 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Навч.-наук. ін-т права та масових комунікацій; Соціологічна асоціація України. Х. : ХНУВС, 2013. 208 с.
19. Дишльова І. А. Трагізм соціальної стигматизації ВІЧ-позитивних людей // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. №8. С. 52–56.
20. Дюркгейм Е. Самогубство: соціологічний етюд // Будь-яке видання.
21. Єнін М. Н. Аномія // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Аномія> (дата звернення: 16.06.2024).
22. Єнін М. Н. Девіація // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Девіація> (дата звернення: 16.06.2024).
23. Єнін М. Амбівалентність соціальних наслідків графіті як явища девіації / Держава та глобальні соціальні зміни: історична соціологія панування та спротиву в епоху модерну: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 листопада 2015 р.) / Укладачі А.А. Мельниченко, П.В. Кутуєв, А.О. Мігалуш. К.: Талком, 2015. С.156–158.
24. Єнін М. Н. Бекер, Говард Сол // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Бекер, Говард Сол> (дата звернення: 16.06.2024).
25. Єнін М. Н. Феррі, Енріко // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Феррі, Енріко> (дата звернення: 16.06.2024).
26. Єнін М. Н., Кухта М. П. Соціальний статус // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Соціальний статус> (дата звернення: 30.03.2024).
27. Еріксон Е. Г. Дитинство та суспільство. Будь-яке видання.
28. Зімбардо Ф.: Як звичайні люди стають монстрами...або героями. URL: [https://www.ted.com/talks/philip\\_zimbardo\\_the\\_psychology\\_of\\_evil?language=uk](https://www.ted.com/talks/philip_zimbardo_the_psychology_of_evil?language=uk)
29. Зімбардо Ф. Ефект Люцифера. Чому хороші люди чинять зло. 3-е вид. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 592 с.
30. Іщенко В. Українська гомофобія: хто і як протестує проти ЛГБТ // URL: <http://cslr.org.ua/ukrayinska-gomofobiya-hto-i-yak-protestuye-proti-lgbt/>
31. Касянчук М., Шеремет С. Стан одностатевих партнерств в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. №3. С. 143–165.
32. Касянчук М. Жінки у партнерстві з бісексуальними чоловіками: характеристики групи // Український соціум. 2020. № 4 (75). С. 17–33.
33. Касянчук М. Мова ворожнечі щодо ЛГБТ в українських онлайн-медіях // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. №2. С. 138–161.
34. Касянчук М., Трофименко О., Шеремет С. Трансгендерні люди в Україні – «спільнота, що складається зі спільнот» (результати експертного опитування) // Український соціум. 2022. № 1 (80). С. 99–115.
35. Кожедуб О. В. Булінг // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Булінг> (О. Кожедуб) (дата звернення: 26.04.2024).
36. Кононов І. Ф. Адиктивна поведінка старшокласників м. Луганська: форми та динаміка // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Соціологічні науки. 2014. № 10 (293). С. 47–82.
37. Корнещук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків. Х.: Олді-Плюс. 2021. 136 с.
38. Коржов Г., Єнін М. Соціологічні виміри кібербулінгу: сутність, наслідки, стратегії подолання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. №4. С. 103–120.

39. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
40. Кочарян А. Б., Гущина Н. І. «Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі». Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту. Компанія «Майкрософт Україна». Навчально-методичний посібник. Київ, 2011. URL: [www.onlandia.org.ua](http://www.onlandia.org.ua)
41. Кругляк М.Е. Статеве питання й проституція в житті студентства підросійської України XIX – поч. XX ст. // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. Київ, 2016. №3-4. С. 82–87.
42. Кругляк М.Е. Аборти в підросійській Україні в XIX – на початку XX ст.: модернізація VS традиційна культура // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. Київ, 2021. № 1 (49). С. 30-35.
43. Лобанова А. Сила і слабкість соціального контролю в умовах криз і військових конфліктів: український контекст // Український соціологічний журнал. 2017. №1-2. С. 53–59.
44. Ломброзо Ч. Злочинна людина // Будь-яке видання.
45. Лоренц К. Агресія // Будь-яке видання.
46. Марценюк Т. О. Крос-культурний аналіз ставлення населення до геїв та лесбійок: Україна, Швеція, Іспанія, Угорщина та Німеччина // Український соціум. 2014. №1. С. 31–43.
47. Михайльова К., Шкурапет Н. Дозвілєві практики сучасних підлітків у контексті здоров'язбереження: соціологічний аналіз // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2019. Вип. 84. С. 110–122.
48. Муравйов О. Легалізація проституції в Україні: бути чи не бути. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/10/21/7085619/>
49. Навчальний посібник. Профілактика девіантної поведінки дітей і молоді: психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти / під ред. Н. Пихтіна, М. Пихтіна, Т. Федорченко, 2018. 376 с.
50. Нузбан Ю. «Українська пенітенціарна система потребує ґрунтовних та всеохопних реформ» // Спільне: журнал соціальної критики. 2010. №1. С. 95–99.
51. Орос О. Б. Агресивна та насильницька поведінка серед дітей підліткового віку // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Випуск 2 (38). С. 90–95.
52. Орос О. Б., Афанасьєв Д. М. Батьківське насильство під час ситуацій навчання в умовах соціальних змін // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2023. Вип. 42. С. 129–135.
53. Падун Д., Єнін М. Булінг у соціальних мережах: поширеність та шляхи запобігання. Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє [Електронний ресурс] : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11 квіт. 2024 р.). Відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 220–223.
54. Падучак О. І. Булінг // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Булінг> (О. Падучак) (дата звернення: 26.04.2024).
55. Пархоменко С. Є. Корупційні практики держави як девіація соціальної моралі // Грані. 2016. №12. С. 22–27.
56. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України. Аналітичний огляд. Команда правозахисного департаменту ГО «Докудейз», 2020. 97 с.
57. Прохоренко Є. Соціальна аномія як фактор криміналізації суспільства // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2016. № 37. С. 142–146.
58. Райт Е. О. Політика покарання (уривки). «Криміналізація соціальних проблем – це невід'ємна риса неолібералізму» // Спільне: журнал соціальної критики. 2010. №1. С. 143–157.
59. Рознатовський І. В. Особистість терориста: мотиви до дії, психологічні та соціальні особливості // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. 2011. № 2 (213). С. 187–193.
60. Рознатовський І. В. Тероризм: внутрішня загроза в Україні // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. 2013. № 11(1). С. 134-144.
61. Рознатовський І. В. Роль концепції фонових практик у дослідженні // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. 2014. №10. С. 181-188.

62. Рущенко І. П. Методологічні і методичні питання виміру рівнів девіації в зоні проведення бойових дій // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 5 (302) травень 2016. С. 71–91.
63. Рущенко І. Кримінальна революція як соціетальний фактор // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. № 3. С. 194–210.
64. Рущенко І. П. Соціологія злочинності // Спеціальні та галузеві соціології / За ред. В. Є. Пилипенка. К.: Каравела, 2003. 370 с.
65. Рущенко І. П., Сердюк О. О. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних досліджень // Український соціум. 2016. № 4(59). С. 42–56.
66. Рущенко І. П. Фактор моди в структурі епідемії наркотизму // Український соціум. 2014. №4 (51). С. 75 – 85.
67. Соболев А. Шкідливі звички (куріння, алкоголізм, наркоманія) як чинник негативного впливу на здоров'я // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2021. С. 469–485.
68. Сас Т. Міф про психічні захворювання. URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/31001>
69. Сапелкін Ю. Корупція і соціальний капітал // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2014. №1. С. 320–329.
70. Феррі Е. Кримінальна соціологія // Будь-яке видання.
71. Фромм Е. Анатомія людської агресивності // Будь-яке видання.
72. Хейні К., Бенкс К., Зімбардо Ф. Стенфордський тюремний експеримент. Вивчення поведінки ув'язнених і наглядців в умовах, що імітують тюремне ув'язнення. URL: <http://psyfactor.org/lib/zimbardo2.htm>
73. Черних Г. Злочинність і параметри насилля в українському суспільстві // Вісник КНУ. 2015. №1. С. 32–35.
74. Чумаченко Д. Особливості соціальних установок щодо корупції і корупційних практик у масовій свідомості перехідного українського суспільства: соціологічний аналіз // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2020. Вип. 86. С. 127–137.
75. Шульга М. Уявлення населення про соціальну відповідальність // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2014. №1. С. 186–196.
76. Щудло С. Психічне здоров'я та ризикована поведінка 15-літньої молоді Львівщини // Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies. 2017. №2 (8). С. 7–26.
77. Елкінд Д. Ерік Еріксон та вісім стадій людського життя. URL: [http://www.sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/D\\_elkind%20%20erik\\_erik\\_i\\_8\\_stadiy.html](http://www.sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/D_elkind%20%20erik_erik_i_8_stadiy.html).
78. Amnesty International. The Death Penalty. URL: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/>
79. Barlett, C. P., Gentile, D. A., Anderson, C. A., Suzuki, K., Sakamoto, A., Yamaoka, A., & Katsura, R. Cross-Cultural Differences in Cyberbullying Behavior: A Short-Term Longitudinal Study. Journal of Cross-Cultural Psychology. 2014. Vol 45(2). P. 300–313. DOI: 10.1177/0022022113504622.
80. Becker H. Moral entrepreneurs: the creation and enforcement of deviant categories // Social deviance: readings in theory and research / edited by H. N. Pontell. – 3 rd ed. Prentice Hall, Upper Saddle River. New Jersey. 1999. 448 p.
81. Brandau, M., & Evanson, T. A.. Adolescent victims emerging from cyberbullying. Qualitative Health Research. 2018. P. 1–11. DOI: 10.1177/1049732318773325.
82. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). URL: <https://www.emcdda.europa.eu/about>
83. Goffman E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. N.Y.: Prentice-Hall, 1963. Chapters 1 and 2 (3-6).
84. Iesue L., Lozovska O., Timmer A., Jawaid A. Who is suffering gender-based violence in Ukraine? A snapshot of domestic violence during war and a global pandemic // Ukrainian Society, 2022, № 3 (82). P. 53–63.
85. Lim H., & Lee H. Cyberbullying: Its social and psychological harms among schoolers, International Journal of Cybersecurity Intelligence & Cybercrime. 2021. №4 (1). P. 25-45. DOI: 10.52306/04010321KNSZ7360.
86. Litwiller, B. J., & Brausch, A. M. Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: the role of violent behavior and substance use. Journal of Youth and Adolescence. 2013. №42. P. 675-684.

87. Merton Robert K. Social Structure and Anomie // American Sociological Review, Vol. 3, No. 5. (Oct., 1938). P. 672–682.
88. Reckless W. C. The Crime Problem. 5th ed. New York : Appleton-Century-Crofts, 1973. 718 p.
89. Sutherland Edwin. White-collar criminality // American sociological review. 1940. Vol. 5. Number 1. P. 1–12.
90. Vold G. B. Theoretical Criminology. 7th ed. New York : Oxford University Press, 2015. 400 p.

## Навчальний контент

### 5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

#### Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1.	<p><b>Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як спеціальна соціологічна теорія</b>  <b>Основні питання:</b> Об'єкт і предмет соціології девіантної поведінки. Виникнення теорії девіантної поведінки. Взаємозв'язок теорії девіантної поведінки з іншими науками. Методи дослідження в соціології девіантної поведінки.  <b>СРС:</b> Уявлення населення про соціальну відповідальність. Корупція як девіація суспільної моралі. Корупція і соціальний капітал. Антикорупційний потенціал громадянського суспільства в Україні та чинники, що його зумовлюють. Соціальні установки щодо корупції. Шкідливі звички (куріння, алкоголізм, наркоманія) як чинник негативного впливу на здоров'я  <b>Література:</b> Мінц, 2009; Кононов, 2013; Шульга, 2014; Сапелкін, 2014; Волянська, 2014; Пархоменко, 2016; Чумаченко, 2020; Соболев, 2021.</p> <p><b>Тема 2. Соціальний контроль: соціальні норми і соціальні санкції</b>  <b>Основні питання:</b> Важливість соціального контролю для суспільства. Соціальні норми, види та функції соціальних норм. Види та функції соціальних санкцій.  <b>СРС:</b> Поміркуйте про можливі соціальні заходи та програми, які б могли б сприяти зменшенню однієї з деструктивних форм девіацій у Вашому населеному пункті (місто, село, район), де Ви народились, якщо б Ви отримали фінансову підтримку з боку меценатів. Презентуйте (можна розбитись на команди до 2-3 чол.) один з таких заходів або програму (як комплекс заходів) у вигляді міні проекту або таблиці (бажано з показом презентації). Виділіть ключову проблему, що зумовлює той чи інший тип деструктивної девіації, причини (або комплекс причин) – що її зумовлюють, цільову групу, основні етапи, часові рамки реалізації та очікувані результати. Завдання інших членів команди – доповнити ідеями та пропозиціями запропонований проект (усно, на семінарському занятті).  <b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, девіація, портал ВУЕ.</p>
2.	<p><b>Тема 3. Девіація і конформізм. Типи девіантної поведінки.</b>  <b>Основні питання:</b> Поняття девіантної поведінки. Девіація і конформізм. Внутрішній і зовнішній конформізм. Крос-культурні та тимчасові зміни девіантності. Референтна група та девіантність. Позитивні та негативні девіації. Делінквентна поведінка.  <b>СРС:</b> На основі статті В. Болотова і Т. Байдак «Партнерство поліції та населення в сучасній Україні як комунікативна практика» (див. список літ.). Підготуйте доповідь з основними результатами соціологічного дослідження представленого в публікації. Які б рекомендації щодо розвитку партнерських відносин між населенням та патрульною поліцією Ви могли б особисто запропонувати? На основі статті Ю. Візниця, І. Грабовець, Л. Калашнікової «Довіра до поліції як критерій оцінювання ефективності її діяльності» подумайте над висновками авторів щодо аналізу довіри до поліції як одного із критеріїв оцінки ефективності її діяльності. Які ще питання щодо якості роботи діяльності поліції, на Вашу думку, були б доцільними в ході дослідження?  <b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, девіація, портал ВУЕ; Болотова, 2021; Візниця, 2020.</p> <p><b>Тема 4. Антропо-біологічні теорії девіантної поведінки</b>  <b>Основні питання:</b> Спекулятивно-метафізичні роботи європейських класиків кримінального</p>

	<p>права. Біологічна теорія злочинності Чезаре Ломброзо. Розвиток теорії Ломброзо в кримінальній соціології Енріко Феррі. Теорія девіантної поведінки У. Шелдона. Теорія статевих і вікових чинників У. Гоува. Психоаналітичний підхід до девіації З. Фрейда. Теорія К. Лоренца. Теорія фрустрації Джона Долларда.</p> <p><b>СРС:</b> Чому роботи європейських класиків кримінального права були названі спекулятивно-метафізичними? В чому полягають особливості антропо-біологічних теорій девіації Ч. Ломброзо і Е. Феррі?</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, стаття про Феррі у ВУЕ; Ломброзо, 2005; Еріксон; Фромм, 2004; Лоренц, електронний ресурс.</p> <p><b>Тема 5. Психологічні теорії девіантної поведінки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Психоаналітичний підхід до девіації З. Фрейда. Теорія К. Лоренца. Теорія фрустрації Джона Долларда. Теорія заміщеної агресії Ніла Міллера.</p> <p><b>СРС:</b> Стадії життєвого циклу Е. Еріксона: девіація як криза ідентичності.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Фромм, 2004; Лоренц, електронний ресурс; Щудло, 2017; Вікова періодизація Еріксона, електр. ресурс.</p>
3.	<p><b>Тема 6. Рольова поведінка і девіація (тюремний експеримент в Стенфордї)</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Соціальні статуси та ролі. Нормальні, девіантні і делінквентні статуси і ролі. Гіпотеза, метод і загальне уявлення про експеримент. Проведення експерименту. Результати експерименту. Патологія влади і синдром засуджених</p> <p><b>СРС:</b> Передивіться міні лекцію Філіпа Зімбардо «Як звичайні люди стають монстрами...або героями» на ресурсі TED. Поділіться основними думками вченого на семінарі. Прокоментуйте його ідеї. Прочитайте інтерв'ю співробітника журналу «Спільне» з Ю. Нузбан (див. список літ.). Які реформи, на Вашу думку, необхідні у пенітенціарній системі в Україні для ефективного виконання своїх функцій – виправлення арештованих і запобігання повторних злочинів? Можливо в'язниці взагалі повинні зникнути як архаїчні інститути у майбутньому або замінені чимось іншим? Аргументуйте власну думку. Подивіться американський науково-популярний фільм «Тюремний експеримент в Стенфордї» 2015 року, знятий за мотивами експерименту 1971 року професора Зімбардо. Як альтернатива – німецький фільм «Експеримент» («Das Experiment» 2001 року, режисер Олівер Хиршбігель) або американський психологічний трилер «Експеримент» («The Experiment» 2010 року, режисер Пол Шойринг). Напишіть невеличке есе (1-2 стор.) з Вашими думками щодо кінострічки, підготуйте власні коментарі на семінарському занятті. На основі статті О. Давидюк охарактеризуйте специфіку потреб бездомних осіб, які втратили житло внаслідок позбавлення волі, щодо реінтеграції в суспільство. Які рекомендації щодо впровадження ефективних соціальних заходів підтримки даної категорії бездомних осіб надає авторка. Які рекомендації можете надати Ви згідно матеріалів проведеного авторкою дослідження?</p> <p><b>Література:</b> Зімбардо, 2019; Зімбардо, електр. ресурс; Рущенко, 2003, 2008, 2014; Єнін, Кухта, стаття у ВУЕ; Нузбан, 2010; Давидюк, 2015.</p>
4.	<p><b>Тема 7. Конфліктний (марксистський) підхід до девіації</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Статистична теорія девіантності А. Кетле. Специфіка соціологічного підходу до девіацій К. Маркса і Ф. Енгельса. Розвиток конфліктного підходу в роботах Р. Квінні і О. Терка.</p> <p><b>СРС:</b> Білокомерцева злочинність.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Sutherland, 1940.</p> <p><b>Тема 8. Теорії стигматизації</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Теорія стигматизації (Г. Беккер, Ф. Танненбаум, Е. Лемерт, И. Гофман). Поняття стигми, «драматизації зла». Первинна та вторинна стигматизація. Стигматизація і психічні захворювання (Т. Сас).</p> <p><b>СРС:</b> Ознайомтесь з деякими соціологічними дослідженнями стигматизації. Як приклад, розгляньте 2 публікації М. Касянчука (див. список літератури). Підготуйте доповіді по цим дослідженням. Висловіть свою думку щодо подальших перспектив досліджень даних тем.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Сас, електронний ресурс; Becker H., 1999; Goffman; Дишльова, 2015; Касянчук, 2020, 2022; Єнін, стаття про Беккер, Говарда Сола у ВУЕ.</p>
5.	<p><b>Тема 9. Культурологічний підхід</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Теорія соціального навчання Г. Тарда. Теорія «Диференціальної асоціації» Е.</p>

	<p>Сатерленда. Теорія конфлікту культур Т. Селліна. Теорія конфлікту цінностей У. Міллера. Дозвіллеві практики підлітків у контексті здоров'язбереження.</p> <p><b>СРС:</b> На основі статті К. Михайльової та Н. Шкурапет «Дозвіллеві практики сучасних підлітків у контексті здоров'язбереження: соціологічний аналіз» (див. список літ.) розкрийте особливості проведення дозвілля у підлітковому середовищі з посиланням на дані соціологічного дослідження. Як ці дані можна пояснити на основі вивчених культурологічних теорій? Поділіться власними думками. На основі статті Р. Борисова та І. Шеремет «Взаємодія батьків та школи як чинник ефективності соціалізації підлітків у школі» (див. список літ.) розкрийте проблеми взаємодії між батьками та школою як агентами соціалізації підлітків. Як культурний та економічний капітал сім'ї пов'язаний з навчальною успішністю підлітків, їхнім ставленням до навчання? Як дані соціологічного дослідження можна пояснити на основі вивчених культурологічних теорій? Поділіться власними думками.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Михайльова, 2019; Борисов, 2017.</p> <p><b>Тема 10. Теорії соціальної аномії</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Розуміння норми та патології Е. Дюркгеймом. Аномія в роботах Е. Дюркгейма. Аналіз самогубства в роботах Е. Дюркгейма. Типи самогубств. Девіантна поведінка в соціологічній теорії Р. Мертон. Мертонівська типологія індивідуальної адаптації до аномії.</p> <p><b>СРС:</b> Соціальний цинізм та його емпіричні індикатори. Феномен аморальної більшості.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Дюркгейм, електронний ресурс; Головаха, 2014; Єнін, аномія, портал ВУЕ; Прохоренко, 2016; Merton, 1938.</p>
6.	<p><b>Тема 11. Кібербулінг, особливості, наслідки та способи попередження</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Поняття кібербулінгу. Схожість і відмінність кібербулінгу від традиційного булінгу. Типи кібербулінгу. Учнівська і студентська молодь як соціальні категорії в зоні ризику кібербулінгу. Небезпека електронної агресії. Фактори ризику та наслідки кібербулінгу (психологічні, соціальні, фізичні). Нормативні регулювання кібербулінгу в українському законодавстві. Попередження та протидія кібербулінгу. Кібербулінг проти жінок під час виборів в Україні: результати дослідницьких проектів.</p> <p><b>СРС:</b> Наведіть приклад кібербулінгу. Доведіть, що ваші приклади дійсно ілюструють явище кібербулінгу. Чи всі визначальні атрибути наявні в вашому прикладі? Як би Ви сформулювали поняття кібербулінгу? В чому схожість і відмінність кібербулінгу від традиційного булінгу? Чому в зону ризику стати жертвами агресії в Інтернеті перш за все потрапляє учнівська і студентська молодь? В чому полягає небезпека електронної агресії? Які наслідки кібербулінгу вам відомі (психологічні, соціальні, фізичні)? Проаналізуйте зміст статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка регулює питання булінгу, в т.ч. електронного. Наскільки, на вашу думку обґрунтованими є визначені законом покарання за вчинення таких дій? Що б ви змінили та чому? Які аспекти кібербулінгу залишаються нерегульованими в українському законодавстві? Які закономірності проявів кібербулінгу були виявлені авторами дослідницького проекту «Кібербулінг проти жінок під час виборів в Україні»? Які способи попередження булінгу серед учнівської та студентської молоді ви могли б запропонувати?</p> <p><b>Література:</b> Коржов, Єнін, 2022; Агаларова, 2021; Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України, 2020; Бардалл, Лилик, Коржов, Бучинська, 2019; Lim, H., &amp; Lee, H., 2021; Litwiller, Brausch, 2013; Грег-Обі, Лилик, Коржов, Бучинська, 2019. Brandau, Evanson, 2018.</p>

### Семінарські (практичні) заняття

#### Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

- сформуувати у студентів:
- вміння працювати з науковою літературою;
- приймати активну участь у дискусії;
- формулювати та відстоювати свою позицію;
- розробляти та представляти презентації з ключових тем.

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1.	<p><b>Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як спеціальна соціологічна теорія</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Об'єкт і предмет соціології девіантної поведінки. Виникнення теорії девіантної поведінки. Взаємозв'язок теорії девіантної поведінки з іншими науками. Методи дослідження в соціології девіантної поведінки.</p> <p><b>СРС:</b> Уявлення населення про соціальну відповідальність. Корупція як девіація суспільної моралі. Корупція і соціальний капітал. Антикорупційний потенціал громадянського суспільства в Україні та чинники, що його зумовлюють. Соціальні установки щодо корупції. Шкідливі звички (куріння, алкоголізм, наркоманія) як чинник негативного впливу на здоров'я</p> <p><b>Література:</b> Мінц, 2009; Кононов, 2013; Шульга, 2014; Сапелкін, 2014; Волянська, 2014; Пархоменко, 2016; Чумаченко, 2020; Соболев, 2021.</p>
2.	<p><b>Тема 2. Соціальний контроль: соціальні норми і соціальні санкції</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Важливість соціального контролю для суспільства. Соціальні норми, види та функції соціальних норм. Види та функції соціальних санкцій.</p> <p><b>СРС:</b> Поміркуйте про можливі соціальні заходи та програми, які б могли б сприяти зменшенню однієї з деструктивних форм девіацій у Вашому населеному пункті (місто, село, район), де Ви народились, якщо б Ви отримали фінансову підтримку з боку меценатів. Презентуйте (можна розбитись на команди до 2-3 чол.) один з таких заходів або програму (як комплекс заходів) у вигляді міні проекту або таблиці (бажано з показом презентації). Виділіть ключову проблему, що зумовлює той чи інший тип деструктивної девіації, причини (або комплекс причин) – що її зумовлюють, цільову групу, основні етапи, часові рамки реалізації та очікувані результати. Завдання інших членів команди – доповнити ідеями та пропозиціями запропонований проект (усно, на семінарському занятті).</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, девіація, портал ВУЕ.</p>
3.	<p><b>Тема 3. Девіація і конформізм. Типи девіантної поведінки.</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Поняття девіантної поведінки. Девіація і конформізм. Внутрішній і зовнішній конформізм. Крос-культурні та тимчасові зміни девіантності. Референтна група та девіантність. Позитивні та негативні девіації. Делінквентна поведінка.</p> <p><b>СРС:</b> На основі статті В. Болотова і Т. Байдак «Партнерство поліції та населення в сучасній Україні як комунікативна практика» (див. список літ.). Підготуйте доповідь з основними результатами соціологічного дослідження представленого в публікації. Які б рекомендації щодо розвитку партнерських відносин між населенням та патрульною поліцією Ви могли б особисто запропонувати? На основі статті Ю. Візниця, І. Грабовець, Л. Калашнікової «Довіра до поліції як критерій оцінювання ефективності її діяльності» подумайте над висновками авторів щодо аналізу довіри до поліції як одного із критеріїв оцінки ефективності її діяльності. Які ще питання щодо якості роботи діяльності поліції, на Вашу думку, були б доцільними в ході дослідження?</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, девіація, портал ВУЕ; Болотова, 2021; Візниця, 2020.</p>
4.	<p><b>Тема 4. Антропо-біологічні теорії девіантної поведінки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Спекулятивно-метафізичні роботи європейських класиків кримінального права. Біологічна теорія злочинності Ч. Ломброзо. Розвиток теорії Ломброзо в кримінальній соціології Енріко Феррі. Теорія девіантної поведінки У. Шелдона. Теорія статевих і вікових чинників У. Гоува. Психоаналітичний підхід до девіації З. Фрейда. Теорія К. Лоренца. Теорія фрустрації Дж. Долларда.</p> <p><b>СРС:</b> Чому роботи європейських класиків кримінального права були названі спекулятивно-метафізичними? В чому полягають особливості антропо-біологічних теорій девіації Ч. Ломброзо і Е. Феррі?</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Єнін, стаття про Феррі у ВУЕ; Ломброзо, 2005; Еріксон; Фромм, 2004; Лоренц, електронний ресурс.</p>
5	<p><b>Тема 5. Психологічні теорії девіантної поведінки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Психоаналітичний підхід до девіації З. Фрейда. Теорія К. Лоренца. Теорія фрустрації Джона Долларда. Теорія заміщеної агресії Ніла Міллера.</p>

	<p><b>СРС:</b> Стадії життєвого циклу Е. Еріксона: девіація як криза ідентичності.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Фромм, 2004; Лоренц, електронний ресурс; Щудло, 2017; Вікова періодизація Еріксона, електр. ресурс.</p>
6.	<p><b>Тема 6. Рольова поведінка і девіація (тюремний експеримент в Стенфорді)</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Соціальні статуси та ролі. Нормальні, девіантні і делінквентні статуси і ролі. Гіпотеза, метод і загальне уявлення про експеримент. Проведення експерименту. Результати експерименту. Патологія влади і синдром засуджених</p> <p><b>СРС:</b> Передивіться міні лекцію Філіпа Зімбардо «Як звичайні люди стають монстрами...або героями» на ресурсі TED. Поділіться основними думками вченого на семінарі. Прокоментуйте його ідеї. Прочитайте інтерв'ю співробітника журналу «Спільне» з Ю. Нузбан (див. список літ.). Які реформи, на Вашу думку, необхідні у пенітенціарній системі в Україні для ефективного виконання своїх функцій – виправлення арештованих і запобігання повторних злочинів? Можливо в'язниці взагалі повинні зникнути як архаїчні інститути у майбутньому або замінені чимось іншим? Аргументуйте власну думку. Подивіться американський науково-популярний фільм «Тюремний експеримент в Стенфорді» 2015 року, знятий за мотивами експерименту 1971 року професора Зімбардо. Як альтернатива – німецький фільм «Експеримент» («Das Experiment» 2001 року, режисер Олівер Хиршбігель) або американський психологічний трилер «Експеримент» («The Experiment» 2010 року, режисер Пол Шойринг). Напишіть невеличке есе (1-2 стор.) з Вашими думками щодо кінострічки, підготуйте власні коментарі на семінарському занятті. На основі статті О. Давидюк охарактеризуйте специфіку потреб бездомних осіб, які втратили житло внаслідок позбавлення волі, щодо реінтеграції в суспільство. Які рекомендації щодо впровадження ефективних соціальних заходів підтримки даної категорії бездомних осіб надає авторка. Які рекомендації можете надати Ви згідно матеріалів проведеного авторкою дослідження?</p> <p><b>Література:</b> Зімбардо, 2019; Зімбардо, електр. ресурс; Рущенко, 2003, 2008, 2014; Єнін, Кухта, стаття у ВУЕ; Нузбан, 2010; Давидюк, 2015.</p>
7.	<p><b>Тема 7. Конфліктний (марксистський) підхід до девіації</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Статистична теорія девіантності А. Кетле. Специфіка соціологічного підходу до девіацій К. Маркса і Ф. Енгельса. Розвиток конфліктного підходу в роботах Р. Квінні і О. Терка.</p> <p><b>СРС:</b> Білокомерцева злочинність.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Sutherland, 1940.</p>
8.	<p><b>Тема 8. Теорії стигматизації</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Теорія стигматизації (Г. Беккер, Ф. Танненбаум, Е. Лемерт, И. Гофман). Поняття стигми, «драматизації зла». Первинна та вторинна стигматизація. Стигматизація і психічні захворювання (Т. Сас).</p> <p><b>СРС:</b> Ознайомтесь з деякими соціологічними дослідженнями стигматизації. Як приклад, розгляньте 2 публікації М. Касянчука (див. список літератури). Підготуйте доповіді по цим дослідженням. Висловіть свою думку щодо подальших перспектив досліджень даних тем.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Сас, електронний ресурс; Becker H., 1999; Goffman; Дишльова, 2015; Касянчук, 2020, 2022; Єнін, стаття про Беккер, Говарда Сола у ВУЕ.</p>
9.	<p><b>Тема 9. Культурологічний підхід</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Теорія соціального навчання Г. Тарда. Теорія «Диференціальної асоціації» Е. Сатерленда. Теорія конфлікту культур Т. Селліна. Теорія конфлікту цінностей У. Міллера. Дозвіллеві практики підлітків у контексті здоров'язбереження.</p> <p><b>СРС:</b> 9. На основі статті К. Михайлової та Н. Шкурапет «Дозвіллеві практики сучасних підлітків у контексті здоров'язбереження: соціологічний аналіз» (див. список літ.) розкрийте особливості проведення дозвілля у підлітковому середовищі з посиланням на дані соціологічного дослідження. Як ці дані можна пояснити на основі вивчених культурологічних теорій? Поділіться власними думками. На основі статті Р. Борисова та І. Шеремет «Взаємодія батьків та школи як чинник ефективності соціалізації підлітків у школі» (див. список літ.) розкрийте проблеми взаємодії між батьками та школою як агентами соціалізації підлітків. Як культурний та економічний капітал сім'ї пов'язаний з навчальною успішністю підлітків, їхнім ставленням до</p>

	<p>навчання? Як дані соціологічного дослідження можна пояснити на основі вивчених культурологічних теорій? Поділіться власними думками.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Михайльова, 2019; Борисов, 2017.</p>
10.	<p><b>Тема 10. Теорії соціальної аномії</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Розуміння норми та патології Е. Дюркгеймом. Аномія в роботах Е. Дюркгейма. Аналіз самогубства в роботах Е. Дюркгейма. Типи самогубств. Девіантна поведінка в соціологічній теорії Р. Мертон. Мертонівська типологія індивідуальної адаптації до аномії.</p> <p><b>СРС:</b> Соціальний цинізм та його емпіричні індикатори. Феномен аморальної більшості.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Дюркгейм, електронний ресурс; Головаха, 2014; Єнін, аномія, портал ВУЕ; Прохоренко, 2016; Merton, 1938.</p>
11.	<p><b>Тема 11. Агресія як соціальне явище</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Категорія агресії в інтерпретації представників суспільних наук. Агресія як інстинктивна поведінка: вроджене прагнення до смерті і руйнування. Еволюційний підхід до агресії. Теорія соціального навчання агресії. Дослідження агресії на телебаченні. Агресивне спонукання: фрустрація і агресія.</p> <p><b>СРС:</b> Агресивна поведінка серед підлітків.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2013; Мінц, 2009; Волянська, 2016; Орос, 2018; Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, 2019; ESPAD Report 2019.</p>
12.	<p><b>Тема 12. Крос-культурні дослідження сексуальних меншин</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Міжнародні дискусії щодо гомосексуальності як об'єкту міжнародної політики. Крос-культурний аналіз ставлення населення до геїв та лесбійок.</p> <p><b>СРС:</b> Якою є громадська думка в Україні щодо ЛГБТ-спільнот? Хто і з яких причин є учасником акцій проти ЛГБТ?</p> <p><b>Література:</b> Іщенко, електр. ресурс; Марценюк, 2014; Касянчук, 2020, 2022.</p>
13.	<p><b>Тема 13. Наркотизм як соціальне явище сучасності. Соціологічні дослідження наркотизму</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Історичні аспекти наркотизму. Актуальність проблеми наркоманії. Поширення наркотиків. Шляхи залучення до наркотиків. Вплив наркотиків на людину. Типи споживачів наркотичних речовин. Соціологічні дослідження явища наркотизму.</p> <p><b>СРС:</b> Вживання наркотичних речовин серед підлітків: Україна у порівняльній перспективі з країнами, що беруть участь у проєкті ESPAD.</p> <p><b>Література:</b> Кононов, 2014; Комлев, 2006; Мінц, 2009; Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, 2019; ESPAD Report 2019. The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).</p>
14.	<p><b>Тема 14. Алкоголізм як форма девіантної поведінки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Історичний аспект пияцтва та алкоголізму. Актуальність проблеми алкоголізму. Причини вживання алкоголю. Молодіжне пияцтво та його наслідки. Соціальні проблеми алкоголізму.</p> <p><b>СРС:</b> Вживання алкоголю серед підлітків: Україна у порівняльній перспективі з країнами, що беруть участь у проєкті ESPAD.</p> <p><b>Література:</b> Герасим, 2017; Кононов, 2014; Мінц, 2009; Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, 2019; ESPAD Report 2019.</p>
15.	<p><b>Тема 15. Проституція як форма девіантної поведінки. Суїцидальна поведінка: соціальні та позасоціальні чинники</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Історія проституції. Актуальність проблеми проституції. Визначення проституції. Проституція в Україні. Сутенерство та звідництво. Фактори залучення неповнолітніх осіб в секс-індустрію. Стан ринку інтимних послуг в Україні та світі. Категорії і типи представниць секс-бізнесу. Історія суїциду. Актуальність проблеми суїциду. Засоби вчинення суїциду. Проблеми суїциду: позасуспільні чинники самогубств. Соціальні чинники самогубств. Причини самогубств.</p>

	<p><b>СРС:</b> Причини підліткового суїциду.</p> <p><b>Література:</b> Мінц, 2009; Кругляк, 2016; Габрелян, 2020. Дюркгейм, електронний ресурс; Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, 2019; ESPAD Report 2019.</p> <p><b>Тема 16. Булінг: форми та типові ознаки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Визначення та особливості булінгу. Форми булінгу. Типові ознаки булінгу. Причини виникнення та соціально-психологічні наслідки булінгу. Способи попередження булінгу серед учнівської та студентської молоді. Детермінанти булінгу в підлітковому середовищі.</p> <p><b>СРС:</b> Статистичні дані щодо булінгу серед підлітків України за даними UNICEF.</p> <p><b>Література:</b> Агаларова, 2021; Коржов, Єнін, 2022; Булінг та кібербулінг у підлітковому середовищі. Статистичні дані щодо булінгу серед підлітків України. UNICEF, електр. ресурс.; Волянська, 2016; Богдан, 2019; Кожедуб, стаття про булінг у ВУЕ; Падучак, стаття про булінг у ВУЕ.</p>
16.	<p><b>Тема 17. Кібербулінг, особливості, наслідки та способи попередження</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Поняття кібербулінгу. Схожість і відмінність кібербулінгу від традиційного булінгу. Типи кібербулінгу. Учнівська і студентська молодь як соціальні категорії в зоні ризику кібербулінгу. Небезпека електронної агресії. Фактори ризику та наслідки кібербулінгу (психологічні, соціальні, фізичні). Нормативні регулювання кібербулінгу в українському законодавстві. Попередження та протидія кібербулінгу. Кібербулінг проти жінок під час виборів в Україні: результати дослідницьких проектів.</p> <p><b>СРС:</b> Наведіть приклад кібербулінгу. Доведіть, що ваші приклади дійсно ілюструють явище кібербулінгу. Чи всі визначальні атрибути наявні в вашому прикладі? Як би Ви сформулювали поняття кібербулінгу? В чому схожість і відмінність кібербулінгу від традиційного булінгу? Чому в зону ризику стати жертвами агресії в Інтернеті перш за все потрапляє учнівська і студентська молодь? В чому полягає небезпека електронної агресії? Які наслідки кібербулінгу вам відомі (психологічні, соціальні, фізичні)? Проаналізуйте зміст статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка регулює питання булінгу, в т.ч. електронного. Наскільки, на вашу думку обґрунтованими є визначені законом покарання за вчинення таких дій? Що б ви змінили та чому? Які аспекти кібербулінгу залишаються нерегульованими в українському законодавстві? Які закономірності проявів кібербулінгу були виявлені авторами дослідницького проекту «Кібербулінг проти жінок під час виборів в Україні»? Які способи попередження булінгу серед учнівської та студентської молоді ви могли б запропонувати?</p> <p><b>Література:</b> Коржов, Єнін, 2022; Агаларова, 2021; Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України, 2020; Бардалл, Лилик, Коржов, Бучинська, 2019; Lim, H., &amp; Lee, H., 2021; Litwiler, Brausch, 2013; Грег-Обі, Лилик, Коржов, Бучинська, 2019. Brandau, Evanson, 2018.</p>
17.	<p><b>Тема 18. Злочинність як девіантна поведінка. Профілактика девіантної поведінки</b></p> <p><b>Основні питання:</b> Історія соціології злочинності. Актуальність проблеми злочинності. Поняття злочину. Причини формування злочинності. Класифікація та типологія злочинців.</p> <p><b>СРС:</b> Графіті. Вандалізм. Актуальність проблеми профілактики девіантної поведінки. Технології профілактики девіантної поведінки. Профілактика злочинної поведінки. Профілактика алкоголізму. Профілактика проституції. Профілактика суїцидальної поведінки. Профілактика наркотичної залежності, ВІЛ/СНІДу. Реінтеграція бездомних осіб. Бродяжництво. Втеча з дому.</p> <p><b>Література:</b> Пархоменко, 2016; Ткаченко, 2010; Руценко, 2003, 2008, 2014; Бурний В., електронний ресурс; Черних, 2015; Єнін, 2015; Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, 2019; ESPAD Report 2019. Давидюк, 2015; Корнещук, Волошенко, Олло, 2021; Brandau, Evanson, 2018. Навчальний посібник під ред. Піхтіна, 2018.</p>
18.	<p><b>Модульна контрольна робота</b></p>

## 6. Самостійна робота студента

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 62 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до заліку – 6 год.

Загалом – 72 год.

## Політика та контроль

### 7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал дисципліни «Соціологія девіантної поведінки», студенти виконують завдання до семінарських занять, домашню контрольну роботу у формі творчого есе, пишуть модульну контрольну роботу та здають усно залік (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань студентами з окремих тем дисципліни, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного соціологічного мислення та уяви.

#### Відвідуваність і виконання завдань

Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та заліку, якщо буде пропускати лекції. Для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях є необхідною. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є бажаною. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни.

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем.

Теми і завдання для практичних занять передбачені силабусом, доступні з особистого кабінету студента в системі Moodle або «Кампус».

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, письмових нотатків, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку, підручника чи нотаток не варто. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку. Відповіді студента можуть спиратись на підручні матеріали, але повинні бути вільними від читання тексту.

#### Форми роботи

Лекційні і семінарські заняття проводяться відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань студентів. На лекціях використовуються комп'ютерні презентації з висвітленням основних положень тем, з урахуванням тематики занять: з підручників, навчальних посібників та словників з соціології.

На семінарських заняттях студенти обговорюють матеріали лекцій, тексти статей, соціологічних досліджень, першоджерел та професійні коментарі щодо їх змісту. Семінарське заняття дає можливість оцінити, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії,

висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Результати роботи студента оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи студента. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

#### **Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання**

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає. Положення про апеляцію

[https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia\\_apeliiacii.pdf](https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_apeliiacii.pdf).

#### **Політика університету**

##### **Академічна доброчесність**

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

##### **Норми етичної поведінки**

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

#### **Політика використання штучного інтелекту**

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

### **8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)**

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу](#).

Семестровий контроль: [залік](#)

#### **Оцінювання та контрольні заходи**

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- робота на семінарських заняттях;
- написання МКР.

**1. Робота на семінарських заняттях** оцінюється максимально в 4 бали.

Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює  $\text{гсем} = 4 \text{ бали} * 17 = 68 \text{ балів}$ .

Критерії оцінювання:

- «відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми, залучення різноманітної інформації та обґрунтування доцільності її використання – 3,5- 4 бали;
- «добре» – глибоке розкриття проблеми (на рівні «сутність»- «закономірність»), відображена власна позиція – 3 бали;
- «задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками (брак посилань) – 2,5 бали;
- «незадовільно» – відсутня робота на семінарі, – 0 балів.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на семінарських заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації.

## **2. МКР**

Ваговий бал – 32 бали.

МКР передбачає написання есе за однією з тем, перелік яких наведений у додатку.

Оцінювання есе здійснюється за наступними критеріями:

- «відмінно» – студент формулює точні дефініції, надає теоретично обґрунтовані аргументи щодо теми есе, демонструє власну аргументовану позицію – 29-32 балів;
- «добре» – есе розкриває сутність теми, проте містить окремі неточності або недостатню глибину аргументації – 24-28 балів;
- «задовільно» – есе частково розкриває тему, аргументація поверхнева, наявні суттєві помилки чи логічні прогалини – 19-23 бали;
- «незадовільно» – есе не відповідає темі або містить некоректні, бездоказові твердження, відсутня логічна структура – 0 балів.

## **3. Заохочувальні бали**

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

- за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);
- участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни доводиться до здобувачів на заліку під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувачі, які мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, викладач проводить семестровий контроль у вигляді залікової контрольної роботи (при цьому попередні бали скасовуються).

## **4. Залік.**

Ваговий бал – 100.

Залік передбачає відповідь студента на два питання. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю. Кожне питання оцінюється в 50 балів.

Критерії оцінювання:

48-50 балів - студент демонструє глибоке знання змісту навчального матеріалу, здатність до системного й міждисциплінарного аналізу проблем курсу; вільно й коректно використовує наукові поняття та терміни, формулює логічні, аргументовані висновки, виявляє власну обґрунтовану позицію щодо дискусійних питань;

43-47 бали - студент демонструє дуже добрий рівень засвоєння навчального матеріалу, добре орієнтується в основних темах курсу, здатний до аналізу та узагальнення; можливі поодинокі неточності у формулюваннях або прикладах, які не впливають суттєво на загальний рівень відповіді;

38-42 бали - студент демонструє достатньо повне розуміння основних тем і питань курсу. Використовує базову наукову термінологію, однак аналіз є переважно описовим; висновки сформульовані, але не завжди достатньо аргументовані;

33-37 бали - студент демонструє загальне уявлення про навчальний матеріал, але відповіді містять помітні неточності у визначеннях, прикладах або логіці викладу; застосування наукової термінології є обмеженим, аналітична складова виражена слабо;

30-32 бали - студент демонструє фрагментарні знання окремих тем курсу, орієнтується лише в частині ключових понять; відповіді неповні, поверхові, висновки недостатньо обґрунтовані;

0-29 балів - студент не орієнтується у ключових поняттях і проблематиці курсу; відповіді нелогічні або відсутні.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на залік

## 9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

### Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Це дозволить студенту краще презентувати свою позицію (думку), критично оцінювати позиції (думки) інших студентів, ставити питання викладачу та студентам. Обсяг засвоєного навчального матеріалу і глибина його розуміння від цього збільшуватиметься. Готуючись до практичного заняття студенту бажано опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись з додатковими ресурсами в списку літератури. Якщо студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення соціально-гуманітарних дисциплін є вироблення навичок логічного мислення, ведення дискусії та висловлення власних думок. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг.

**Творче есе передбачено МКР. Пропуски студентом занять за поважних причин, відпрацювання пропущених студентом тем можливо у формі написання творчих есе.**

**При написанні есе слід дотримуватись наступної структури:**

Вступ. Перші кілька речень повинні визначити тему есе, мету та наміри автора публікації в дослідженні певної проблеми.

Основна частина. У цій частині слід детально розглянути основні ідеї, аргументи та приклади автора публікації.

Висновки. У цій частині слід навести свої узагальнюючі висновки. Чи вдалось автору на задовільному рівні дослідити певну проблему? Якими є пропозиції або рекомендації щодо подальшого дослідження даної теми?

Список літератури. Якщо ви використовували будь-які джерела для свого есе, то необхідно їх вказати у списку літератури. В такому разі в тексті обов'язковими є посилання на використану літературу, наприклад [3, с. 5], що означає посилання на джерело під №3 у списку літератури на с. 5. Посилання на електронні джерела (інтернет-статті, відео) не маркуються сторінкою. Тоді посилання оформлюється (як приклад) таким чином: [4], що означає посилання на джерело під №4.

#### **Неформальні дистанційні та онлайн курси**

За бажанням здобувача, в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин дисципліни в асинхронному режимі, зокрема через опанування дистанційних курсів та інших форм неформального навчання. Для врахування в рейтинговій системі оцінювання балів за такі курси, вони мають змістовно відповідати певним темам силабусу, а їх проходження узгоджене з викладачем дисципліни. На підтвердження проходження неформального навчання студент має надати відповідний документ (сертифікат) із зазначенням назви курсів та їх обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>

#### **Дистанційне навчання**

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

#### **Інклюзивне навчання**

Допускається

#### **Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):**

**Складено** доцентом кафедри соціології, канд. соц. наук, доцентом, Єніним М.Н.

**Ухвалено** кафедрою соціології (протокол № 14 від 23.06.2025)

**Погоджено** Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 4 від 24.06.2025)

#### **Додаток 1.**

**Теми для МКР (написання творчого есе) (до 5 сторінок, до 7 тис. знаків).**

**При написанні есе використовуйте фахову літературу та продемонструйте власну позицію по темі та проблемах, що підіймаються у публікаціях. Структура написання есе викладена вище.**

#### **Тема на вибір:**

1. Девіантна поведінка: порівняльна характеристика соціологічних теорій.
2. Характеристика девіантної субкультури (будь-якої на вибір).
3. Профілактика негативних девіацій у школах: роль держави та громадянського суспільства.
4. Інтернет-залежність в сучасних наукових дискусіях.
5. Корупція як форма девіації: огляд теоретичних дискусій.
6. Тероризм як форма девіації: причини, теорії, способи протидії.

#### **Додаток 2.**

#### **Питання до заліку.**

1. Якими є об'єкт та предмет соціології девіантної поведінки?
2. Якими були передумови виникнення наукових теорій девіантної поведінки?

3. Як теорія девіантної поведінки пов'язана з іншими науками? Якими є методи дослідження в соціології девіантної поведінки?
4. Що являє собою соціальний контроль? Чому існування суспільства не є можливим без соціального контролю?
5. В чому різниця між формальним і неформальним соціальним контролем?
6. Що таке соціальні норми, які їх види Ви знаєте? На що спрямована нормативна регуляція?
7. Як Ви відноситеся до ідеї, що «ефективність норми залежить від ефективності примусу»?
8. Що являють собою соціальні санкції? Які типи соціальних санкцій Вам відомі?
9. Як Ви відноситеся до ідеї розвитку превентивних заходів соціального контролю порівняно з репресивними заходами?
10. Як розуміється девіантна поведінка в соціології? В чому полягає різниця між явищами девіації та конформізму, внутрішнім і зовнішнім, пасивним і активним конформістом? Як Ви вважаєте, чи погано бути конформістом?
11. Які типи і види девіантної поведінки Вам відомі? Наведіть приклади конкретних типологій девіантної поведінки.
12. Як проявляються крос-культурні та тимчасові зміни девіантності?
13. Що таке референтна група? Як вона може впливати на девіантність? Наведіть приклади з власного життя.
14. Наскільки девіантну поведінку можна вважати мінливим явищем?
15. Які види поведінки можна вважати універсально девіантними?
16. Чи завжди девіантна поведінка зумовлює негативний вплив на суспільство? Поясніть свою відповідь. Скористайтесь прикладами.
17. Чи можливе суспільство без девіацій? Обґрунтуйте свою думку.
18. Які підходи до розуміння культури в соціології Вам відомі? Що таке субкультура, девіантна субкультура?
19. Як би Ви охарактеризували висновки і значення «тюремного» експерименту?
20. Які типи і види девіантної поведінки Вам відомі? Наведіть приклади конкретних типологій девіантної поведінки. Чи завжди девіантна поведінка зумовлює негативний вплив на суспільство?
21. Чи можливе суспільство без девіацій?
22. Чому проблема наркоманії вважається актуальною в суспільному дискурсі?
23. Якими шляхами відбувається поширення наркотиків, залучення населення до їх вживання?
24. Яким є вплив наркотиків на людину? Якими є типи споживачів наркотичних речовин?
25. Чому проблема алкоголізму є актуальною, якими є причини вживання алкоголю?
26. Якими є соціальні наслідки молодіжного пияцтва та пияцтва?
27. Як визначається поняття «проституція» в соціології? Якими є масштаби поширення проституції в Україні?
28. Що таке сутенерство та звідництво?
29. Як визначається суїцид в соціології? Якими є найбільш поширені засоби вчинення суїциду?
30. Якими є чинники позасуспільні і соціальні чинники самогубств. Які причини самогубств виділяють вчені? Якими є причини підліткового суїциду і чому в даний період життя це явище є поширеним?
31. Що таке злочин? Якими є причини формування злочинності? Які є класифікації та типології злочинців?
32. Що таке бродяжництво? Чому бродяжництво є поширеним серед підлітків?
33. Як визначаються в літературі явища вандалізму і графіті? Якими є причини поширення цих явищ?
34. В чому полягає важливість ідей європейських класиків кримінального права.
35. Якими є особливості антропо-біологічних теорій девіації Ч. Ломброзо і Е. Феррі? Що таке «еквіваленти покарання»?

36. Як, на думку У. Шелдона, пов'язані між собою будова тіла людини та її поведінка?
37. Яким є Ваше відношення до позиції, згідно з якою тенденція до вчинення злочинів корениться в генетиці, будові тіла людини?
38. Якими є основні риси психоаналітичного підходу З. Фрейда та К. Лоренца до девіації? Поясніть значення понять «Воно», «Я», «Над-Я» в теорії З. Фрейда? Яку роль відіграє механізм сублімації у поведінці людей?
39. Як пояснював агресію Джон Доллард? Як Ви думаєте, чи завжди фрустрація зумовлює агресію і чи завжди агресія є результатом фрустрації? Наведіть приклади з власного життя.
40. З чим пов'язане виникнення «зміщеної агресії» у поведінці? Наведіть приклади з власного життя.
41. Якими є стадії життєвого циклу людини по Е. Еріксону? З чим пов'язана девіація відповідно до його теорії?
42. Чому А. Кетле вважають автором статистичного підходу до вивчення девіантності?
43. В чому полягає специфіка конфліктного підходу до вивчення девіантності К. Маркса і Ф. Енгельса?
44. Як підхід класиків марксизму був розвинутий в роботах Р. Квінні і О. Терка? Чи вважаєте Ви даний напрям соціологічного аналізу корисним для суспільства? Аргументуйте Вашу думку.
45. В чому своєрідність культурологічного підходу? Якими теоріями представлений культурологічний підхід?
46. Що таке «стигма»? Як пояснюється явище девіації в теоріях стигматизації? Що мається на увазі під поняттям «драматизація зла»? Що таке первинна і вторинна девіація?
47. Як Ви вважаєте, чи впливає стигматизація на зміну ідентичності людини, включення її до девіантної субкультури?
48. Як визначав поняття «норми» та «патології» Е. Дюркгейм? Як розуміється явище «аномії» в теорії Е. Дюркгейма?
49. Як Е. Дюркгейм пояснював явище самогубства, в чому своєрідність його підходу та аналізу даного явища? Яким є Ваше особисте відношення до його ідей?
50. Як виникає явище девіації згідно з теорією Р. Мертон?
51. Які типи індивідуальної адаптації до аномії виділяє Р. Мертон? Наведіть власні приклади з життя різних типів індивідуальної адаптації до аномії серед Ваших знайомих.
52. Як розуміється категорія агресії в суспільних науках? В чому різниця між інструментальною та ворожою агресією?
53. Як розуміється агресія в психоаналітичному та еволюційному підходах?
54. Що таке фрустрація, як пов'язані між собою фрустрація і агресія? Що таке зміщена агресія?
55. Як визначається агресія у теорії соціального навчання?
56. Які технології профілактики девіантної поведінки Вам відомі? Наведіть приклади профілактичних заходів щодо злочинної поведінки, алкоголізму, проституції, суїцидальної поведінки, наркотичної залежності, ВІЛ/СНІДу.